

Kulturutskottets betänkande 2023/24:KrU2

Riksrevisionens rapport om statlig bidragsgivning till civilsamhället

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen lägger skrivelsen till handlingarna och avslår motionsyrkandena.

Riksrevisionen har granskat effektiviteten i statens bidragsgivning till civilsamhället. Riksrevisionens övergripande slutsats är att de granskade myndigheternas bidragsgivning inte är tillräckligt effektiv och att en utökad kontroll är nödvändig för att upprätthålla och i viss mån återuppbygga förtroendet för bidragssystemen. Riksrevisionen lämnar i rapporten ett antal rekommendationer till regeringen. Regeringen välkomnar granskningen och instämmer i allt väsentligt i Riksrevisionens iakttagelser. I skrivelsen redovisar regeringen vidtagna och planerade åtgärder som ligger i linje med Riksrevisionens iakttagelser och rekommendationer. Med skrivelsen anser regeringen att Riksrevisionens rapport är slutbehandlad.

I betänkandet finns tre reservationer (S, SD) och två särskilda yttranden (V, MP).

Behandlade förslag

Skrivelse 2023/24:22 Riksrevisionens rapport om statlig bidragsgivning till civilsamhället.

Fyra yrkanden i följdmotioner. Fyra yrkanden från allmänna motionstiden 2023/24.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Ärendet och dess beredning.....	4
Bakgrund	4
Utskottets överväganden.....	5
Riksrevisionens rapport om statlig bidragsgivning till civilsamhället	5
Reservationer	13
1. Central databas för bidrag, utvärdering av den nationella stödfunktionen och ökad insyn, punkt 1 (SD)	13
2. Nationellt företrädarregister, punkt 2 (SD).....	14
3. Lag om demokrativillkor, punkt 3 (S)	15
Särskilda yttranden	17
1. Särskilt yttrande (V)	17
2. Särskilt yttrande (MP)	17
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	20
Skrivelsen.....	20
Följdmotionerna	20
Motioner från allmänna motionstiden 2023/24	20

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Central databas för bidrag, utvärdering av den nationella stödfunktionen och ökad insyn

Riksdagen avslår motionerna

2023/24:359 av Jonas Andersson m.fl. (SD) yrkande 11 och

2023/24:2762 av Jonas Andersson m.fl. (SD) yrkandena 1 och 3.

Reservation 1 (SD)

2. Nationellt företrädarregister

Riksdagen avslår motionerna

2023/24:359 av Jonas Andersson m.fl. (SD) yrkande 10,

2023/24:2413 av Mauricio Rojas m.fl. (L) yrkande 23 och

2023/24:2762 av Jonas Andersson m.fl. (SD) yrkande 2.

Reservation 2 (SD)

3. Lag om demokrativillkor

Riksdagen avslår motion

2023/24:2759 av Lawen Redar m.fl. (S).

Reservation 3 (S)

4. En myndighet med ansvar för all utbetalning av stöd till civilsamhället

Riksdagen avslår motion

2023/24:2413 av Mauricio Rojas m.fl. (L) yrkande 22.

5. Skrivelsen

Riksdagen lägger skrivelse 2023/24:22 till handlingarna.

Stockholm den 18 januari 2024

På kulturutskottets vägnar

Amanda Lind

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Amanda Lind (MP), Robert Hannah (L), Alexander Christiansson (SD), Lawen Redar (S), Kristina Axén Olin (M), Jonas Andersson (SD), Azadeh Rojhan (S), Emma Ahlström Köster (M), Magnus Manhammar (S), Runar Filper (SD), Ewa Pihl Krabbe (S), Peter Ollén (M), Vasiliki Tsouplaki (V), Roland Utbult (KD), Catarina Deremar (C), Anna-Lena Hedberg (SD) och Louise Thunström (S).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Riksrevisionen överlämnade sin granskningsrapport Tillit och kontroll – statlig bidragsgivning till civilsamhället (RiR 2023:7) till riksdagen den 20 april 2023. Riksdagen överlämnade Riksrevisionens rapport till regeringen den 20 april 2023. Regeringen behandlade därefter Riksrevisionens iakttagelser och rekommendationer i skrivelse 2023/24:22 Riksrevisionens rapport om statlig bidragsgivning till civilsamhället, som överlämnades till riksdagen den 10 oktober 2023. Två motioner har väckts med anledning av skrivelsen. I betänkandet behandlar utskottet även fyra yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2023/24. Motionsyrkandena finns i bilagan.

Den 20 april 2023 informerade riksrevisor Helena Lindberg utskottet om Riksrevisionens granskningsrapport.

Bakgrund

Varje år fördelar staten över 20 miljarder kronor till civilsamhällets organisationer. Det civila samhället engagerar mer än sex miljoner människor i Sverige. Det handlar om engagemang inom bl.a. idrott, kultur, friluftsliv, trossamfund, folkbildning eller annan verksamhet som bedrivs inom föreningslivet. Civilsamhället utför även arbete som aktör inom välfärden. Den statliga bidragsgivningen till civilsamhället regleras i ett 80-tal förordningar och fördelas av omkring 40 statliga myndigheter samt i några fall av civilsamhällets egna organisationer, exempelvis Sveriges Riksidrottsförbund och Folkbildningsrådet.

Utskottets överväganden

Riksrevisionens rapport om statlig bidragsgivning till civilsamhället

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen lägger skrivelsen till handlingarna och avslår motionsyrkanden om bl.a. en central databas för bidrag till civilsamhället, utvärdering av den nationella stödfunktionen, nationellt företrädarregister, lag om demokrativillkor samt en myndighet med ansvar för all utbetalning av stöd till civilsamhället.

Jämför reservation 1 (SD), 2 (SD) och 3 (S).

Riksrevisionens granskning

Riksrevisionen har granskat effektiviteten i statens bidragsgivning till civilsamhället. Riksrevisionen konstaterar att bidragsgivningen av tradition har baserats på tillit. Utgångspunkten för bidragsgivande myndigheter har varit att lita på att bidragssökande organisationer lämnar riktiga uppgifter och inte använder medlen felaktigt eller bedriver verksamhet som strider mot grundläggande värderingar i samhället. Riksrevisionen anser att det finns en ökad risk för att tilliten utnyttjas av oseriösa aktörer och att bidragsgivande myndigheter inte har anpassat sin kontroll till en förändrad riskbild. Riksrevisionens granskning omfattar regeringen och Regeringskansliet samt fyra bidragsgivande statliga myndigheter: Jämställdhetsmyndigheten, Myndigheten för stöd till trossamfund (SST), Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) och Socialstyrelsen. Tillsammans fördelade dessa fyra myndigheter under 2021 drygt 1,4 miljarder kronor av det statliga stödet till civilsamhället.

Riksrevisionens rekommendationer

Riksrevisionen bedömer att en utökad kontroll är nödvändig för att upprätthålla och i viss mån återuppbygga förtroendet för bidragssystemet. Riksrevisionen poängterar dock att det är viktigt att kontrollen inte blir en onödig börda för de organisationer som söker bidrag. Organisationerna ska ha möjlighet att bedriva sin verksamhet självständigt, utan obefogad kontroll och inblandning från offentliga aktörer. Mot denna bakgrund rekommenderar Riksrevisionen en utveckling av kontrollen som skulle medföra ett visst merarbete för de bidragsgivande myndigheterna, utan att innebära någon större administrativ börda på civilsamhällets organisationer.

Riksrevisionen lämnar följande rekommendationer till regeringen:

- Ge uppdrag till lämplig myndighet att inrätta en central databas som omfattar alla tillgängliga statsbidrag till civilsamhället och de organisationer som fått del av sådant stöd.
- Ge uppdrag till lämpliga myndigheter att inrätta nationella stödfunktioner avseende väsentliga risker i samband med bidragsgivningen till civilsamhället. Stödfunktionerna ska kunna bistå bidragsgivande myndigheter med särskild kompetens om finansiella risker, våldsbejakande extremism och icke-demokratisk verksamhet.
- Ge uppdrag till bidragsgivande myndigheter att utveckla och stärka sin kontroll, t.ex. genom att öka frekvensen av riskbaserade verksamhetsbesök.
- Ge uppdrag till bidragsgivande myndigheter att förbättra bidragsmottagarnas möjligheter att leva upp till bidragskraven, exempelvis genom att tillhandahålla grundläggande utbildning om vilka krav som ställs på bidragsmottagande organisationer.

Regeringens bedömning och åtgärder med anledning av Riksrevisionens iakttagelser

Regeringens bedömning och åtgärder med anledning av Riksrevisionens iakttagelser.

Regeringen välkomnar Riksrevisionens granskning och instämmer i allt väsentligt i Riksrevisionens iakttagelser. Regeringen instämmer i Riksrevisionens övergripande slutsats att en utökad kontroll är nödvändig för att den statliga bidragsgivningen till civilsamhället ska vara effektiv och korrekt. Det är av stor vikt att statliga medel enbart ges till sådan verksamhet som har rätt att få stöd, bl.a. för att bibehålla förtroendet för både statsbidragssystemet och det civila samhället.

Riksrevisionens granskningsrapport utgör ett viktigt underlag i det fortsatta arbetet för att säkerställa att den statliga bidragsgivningen till det civila samhället är effektiv och korrekt. Kunskapen om hur myndigheter och organisationer arbetar för att säkerställa korrekta utbetalningar av statliga stöd är begränsad. Regeringen gav därför den 8 december 2022 Statskontoret ett uppdrag att kartlägga och analysera arbetet med att säkerställa korrekta utbetalningar av statliga stöd till företag och andra juridiska personer, inbegripet det civila samhället. Uppdraget ska redovisas senast den 7 december 2023. Regeringen ser det som mycket angeläget att bidragsgivande myndigheter har en fungerande kontrollverksamhet. Regeringen avser att ha fortsatt dialog med bidragsgivande myndigheter och vid behov ge lämpliga uppdrag till myndigheter för att exempelvis utveckla och stärka kontrollen för bidragsgivningen till civilsamhället. I Regeringskansliet bereds för närvarande betänkandet Demokrativillkor för bidrag till civilsamhället (SOU 2019:35) och betänkandet Rätt mottagare – granskning och integritet (SOU 2021:99), där ett flertal av de iakttagelser som även Riksrevisionen gjort återfinns. Regeringen avser att återkomma i frågan.

Regeringen instämmer i Riksrevisionens bedömning att ett utökat samarbete mellan myndigheter skulle vara gynnsamt för bidragsgivningens effektivitet. Riksrevisionen hänvisar till att det begränsade samarbetet mellan myndigheter för närvarande, till viss del, kan förklaras av att bidragsgivande myndigheter inte har någon gemensam bild av vilka bidrag som betalas ut till vilka organisationer. För att förändra detta rekommenderar Riksrevisionen att regeringen ger lämplig myndighet i uppdrag att inrätta en central databas som omfattar alla tillgängliga statsbidrag till civilsamhället och de organisationer som fått ta del av sådant stöd. Regeringen bedömer att förslaget skulle kunna ge bidragsgivande myndigheter större möjlighet till samarbete sinsemellan, vilket skulle kunna förhindra felaktiga utbetalningar. Regeringen bedömer således att införandet av en central databas över bidragsgivningen till civilsamhällets organisationer, som Riksrevisionen rekommenderar, skulle kunna bidra till att göra bidragsgivningen till civilsamhället mer effektiv. Förslaget rymmer dock flera frågor som behöver analyseras närmare. I ett första stadium krävs en kartläggning för att utreda vilka uppgifter som bör ingå i en sådan databas och det bör särskilt utredas om det finns behov av att inkludera personuppgifter och känsliga personuppgifter. Det behöver också analyseras vilket behov som finns av ny och anpassad lagstiftning. Detta blir särskilt relevant om en sådan databas bedöms behöva innehålla personuppgifter och känsliga personuppgifter. Utöver frågan om personuppgifter är det också relevant att närmare kartlägga och analysera vilken nytta en central databas kan bedömas ha i förhållande till eventuell kostnad, särskilt betraktat utifrån premissen att databasen skulle vara i drift under en längre tid. Därtill bör det beaktas att uppgifter om vilka bidrag som går att söka, samt vilka organisationer som har fått ta del av dessa, är offentlig information som redan i nuläget också lämnas av de fyrtiotal myndigheter som handlägger statsbidrag till det civila samhällets organisationer. Mot bakgrund av detta avser regeringen att återkomma i frågan om att låta lämplig myndighet utreda dessa frågor.

Regeringen bedömer att Riksrevisionens rekommendation om att inrätta nationella stödfunktioner när det gäller väsentliga risker i samband med bidragsgivningen till civilsamhället kan främja myndigheters möjlighet att utreda ärenden kopplade till bidragsgivningen, även om ärendet rör frågor som myndigheten saknar intern kompetens för. Frågan behandlas delvis inom ramen för Utredningen om granskning av stöd till civilsamhället. Med anledning av de förslag som lämnats i utredningens slutbetänkande Rätt mottagare – granskning och integritet (SOU 2021:99), har regeringen i budgetpropositionen för 2024 (prop. 2023/24:1) föreslagit att Brottsförebyggande rådet tillförs medel för att ge myndigheten förutsättningar att bedriva verksamhet för att förhindra att offentliga medel fördelas till verksamheter med kopplingar till våldsbejakande extremism eller andra antidemokratiska miljöer. Detta inbegriper bl.a. inrättandet av en central stödfunktion i dessa frågor vid Center mot våldsbejakande extremism vid Brottsförebyggande rådet. Regeringen avser inte att vidta några ytterligare särskilda åtgärder enbart

med anledning av Riksrevisionens rekommendation. Däremot kan det finnas anledning att återkomma i frågan.

Regeringen har, som nämns ovan, under de senaste åren gett MUCF ett antal uppdrag med koppling till dess bidragsgivande arbete, bl.a. i syfte att stärka myndighetens kontrollverksamhet. Mot bakgrund av Riksrevisionens två rekommendationer om att ge i uppdrag till bidragsgivande myndigheter att utveckla och stärka sin kontroll samt om att förbättra bidragsmottagarnas möjlighet att leva upp till bidragskraven, har regeringen även vidtagit åtgärder för bidragsgivningen hos Jämställdhetsmyndigheten, som är en av de granskade myndigheterna i Riksrevisionens granskning. Den 15 juni 2023 gav regeringen ett uppdrag till Jämställdhetsmyndigheten att utveckla och stärka kontrollen i myndighetens verksamhet som avser bidragsgivning. Av uppdraget framgår att detta kan göras exempelvis genom att myndigheten arbetar mer riskbaserat inför beviljande av bidrag och genom en ökad frekvens av riskbaserade verksamhetsbesök. I samband med detta gav regeringen även ett uppdrag till Jämställdhetsmyndigheten att ge goda förutsättningar för bidragsmottagarnas möjligheter att leva upp till bidragskraven. Jämställdhetsmyndigheten ska lämna en muntlig delredovisning av uppdraget den 15 december 2023. Uppdraget ska slutrapporteras senast den 31 mars 2025. Regeringen har också den 3 augusti 2023 gett Statskontoret ett uppdrag att utföra en myndighetsanalys av Jämställdhetsmyndigheten, där det i uppdraget ingår att särskilt analysera Jämställdhetsmyndighetens bidragsgivning. Uppdraget ska redovisas senast den 15 juni 2024. Dessa åtgärder illustrerar det arbete som pågår inom området, där regeringen avser att fortsätta verka för att bidragsgivningen till civilsamhället ska vara effektiv och korrekt, exempelvis genom att vid behov ge lämpliga uppdrag till bidragsgivande myndigheter för att utveckla och stärka deras kontroll eller för att förbättra bidragsmottagarnas möjligheter att leva upp till bidragskraven. Regeringen ser det som angeläget att samtliga bidragsgivande myndigheter hanterar kraven på bidragens tillgänglighet och kontroll på ett effektivt sätt. Samtidigt instämmer regeringen med Riksrevisionen i att det är viktigt att civilsamhällets organisationer ska ha möjlighet att bedriva sin verksamhet utan obefogad kontroll och inblandning från offentliga aktörer. Det civila samhället är både en omistlig del av och en förutsättning för ett levande samhällsliv, liksom ett uttryck för ett öppet demokratiskt samhälle som är större än staten. Det är därför av stor vikt att det civila samhällets självständighet och oberoende fortsätter att värnas, kombinerat med effektiva kontrollsystem och arbetssätt hos bidragsgivande myndigheter för att förebygga, förhindra och upptäcka felaktiga utbetalningar och missbruk av bidragsmedel främjar ett bibehållet förtroende för både statsbidragssystemet och det civila samhället som en central del av demokratin. Med denna skrivelse anser regeringen att Riksrevisionens rapport är slutbehandlad.

Motionerna

Lawen Redar m.fl. (S) anger i kommittémotion 2023/24:2759 att kontrollen över den statliga bidragsgivningen till civilsamhället måste stärkas och att en lag om demokrativillkor bör införas i detta syfte. Motionärerna anger att den nuvarande regeringens tillbakadragande av propositionen med nya demokrativillkor gör att civilsamhällesorganisationer och trossamfund som inte lever upp till demokratiska principer och mänskliga rättigheter kan fortsätta få statsbidrag. Motionärerna anser att regeringen är senfärdig med att lägga fram nya demokrativillkor och att regeringens svar på Riksrevisionens skrivelse är otillräckliga och att den statliga bidragsgivningen ska kompletteras med en lag om demokrativillkor.

Jonas Andersson m.fl. (SD) anser i kommittémotion 2023/24:2762 yrkande 1 att det bör inrättas en central databas som omfattar alla tillgängliga statsbidrag till civilsamhället och de organisationer som tar del av sådant stöd. En sådan databas är enligt motionärerna en förutsättning för att myndigheter tillsammans ska kunna samverka samt upptäcka fusk och felaktigheter i ett tidigt skede. Motionärerna anser också att databasen bör vidareutvecklas till att även omfatta motsvarande bidrag på kommunal och regional nivå. Det är enligt motionärerna viktigt för att få en än mer heltäckande bild av vilka bidrag som berörda organisationer mottar i Sverige.

Motionärerna anger vidare i samma motion yrkande 2 att det bör inrättas ett nationellt företrädarregister för att motverka islamism, andra former av extremism och att bidrag hamnar i fel händer. Ett företrädarregister skulle enligt motionärerna kunna införlivas hos t.ex. Skatteverket, och innehålla uppgifter om styrelsemedlemmar samt vilka personer inom styrelserna som är firmatecknare. Enligt motionärerna skulle ett företrädarregister inkludera uppgifter på statlig, kommunal och regional nivå. Liknande synpunkter framförs i kommittémotion 2023/24:359 yrkande 10 av Jonas Andersson m.fl. (SD).

I kommittémotion 2023/24:2762 yrkande 3 av Jonas Andersson m.fl. (SD) anger motionärerna vidare att det är viktigt att den nationella stödfunktionen som föreslås i budgetpropositionen för 2024 (prop. 2023/24:1 utg.omr. 4) inrättas, som har snarlika mål som den som Riksrevisionen föreslår i sin granskning, blir effektiv och ändamålsenlig. För att tillse detta anser motionärerna att en noggrann utvärdering av den nationella stödfunktionen bör genomföras. Utvärderingen skulle enligt motionärerna kunna ske årligen de närmaste åren efter inrättandet. Jonas Andersson m.fl. (SD) anser i kommittémotion 2023/24:359 yrkande 11 att regeringen bör utreda åtgärder som ökar insynen i civilsamhällesorganisationer som mottar offentliga bidrag, i förhållande till svenska myndigheter. Enligt motionärerna skulle det t.ex. kunna handla om att ge berörda myndigheter bättre insyn i organisationernas ekonomi för att bättre kunna följa hur de offentliga bidragen faktiskt används.

Mauricio Rojas m.fl. (L) framhåller i motion 2023/24:2413 yrkande 22 behovet av en myndighet med ansvar för all utbetalning av stöd till civilsamhället och kontroll över dess användning, och anser i samma motion

yrkande 23 att ett nationellt register bör införas över alla bidrag som betalas ut och över ställföreträdarna för alla föreningar som får samhällsstöd.

Bakgrund

Regeringen har i budgetpropositionen för 2024 (prop. 2023/24:1, utg.omr. 4) angett att Regeringskansliet bereder förslagen som har lämnats i betänkandet Rätt mottagare – granskning och integritet (SOU 2021:99) som syftar till att förhindra att offentliga medel fördelas till verksamheter med kopplingar till våldsbejakande extremism eller andra antidemokratiska miljöer. Förslagen innebär bl.a. att det ska inrättas en central stödfunktion vid Center mot våldsbejakande extremism (CVE) vid Brottsförebyggande rådet (Brå). För att ge Brå förutsättningar att bedriva verksamheten föreslår regeringen i budgetpropositionen att anslaget 1:7 Brottsförebyggande rådet, utgiftsområde 4, ska öka med 10 miljoner kronor 2024. Från och med 2025 beräknar regeringen att anslaget ska öka med 20 miljoner kronor. Riksdagen beslutade i enlighet med regeringens förslag för 2024 (bet. 2023/24:JuU1, rskr. 2023/24:81).

Enligt uppgift från Regeringskansliet avser regeringen att lämna in en proposition med förslag till nya demokrativillkor den 19 mars 2024.

Statskontoret har haft i uppdrag av regeringen att kartlägga och analysera hur fem myndigheter och tre ideella organisationer arbetar för att säkerställa korrekta utbetalningar av statliga stöd till företag och andra juridiska personer. Statskontoret lämnade den 7 december 2023 rapporten Korrekta utbetalningar av statliga stöd till företag och andra juridiska personer (2023:19). Statskontoret bedömde att kontrollperspektivet generellt sett har blivit tydligare under senare år i organisationernas handläggning av stöden. Samtidigt fanns det enligt Statskontoret flera viktiga förbättringsområden som organisationerna behöver arbeta vidare med.

Statskontoret har identifierat flera rättsliga och administrativa förutsättningar som försvårar för utbetalande organisationer i deras arbete för korrekta utbetalningar, bl.a. att

- alla stödförordningar inte ger en tydlig möjlighet att ställa krav och genomföra kontroller
- det är svårare att säkerställa korrekta utbetalningar till ideella föreningar
- sekretess gör det svårare att säkerställa korrekta utbetalningar
- det inte finns någon undererrättskyldighet för myndigheter när de betalar ut stöd till juridiska personer
- det inte sker någon systematisk samverkan mellan utbetalande organisationer i arbetet för korrekta utbetalningar.

Statskontoret lämnade följande förslag till regeringen för att minska riskerna för felaktiga utbetalningar för att ge myndigheter och ideella organisationer som betalar ut stöd bättre förutsättningar för att säkerställa korrekta utbetalningar:

- Utred och skapa en gemensam databas över statliga stöd
- Ta fram principer för vilka bestämmelser som ska finnas i alla stödförordningar
- Genomför en systematisk genomgång och justering av stödförordningarna
- Utred ett företrädarregister för ideella föreningar som tar emot statliga stöd

Statskontoret konstaterade vidare att myndigheter och ideella organisationer som betalar ut statliga stöd själva både har ett ansvar och en möjlighet att utveckla sin handläggning av stöden och arbetet för att säkerställa korrekta utbetalningar. Statskontoret lämnade följande sju förslag till utbetalande organisationer:

- Gör strategiska och systematiska riskanalyser av var de största riskerna för felaktiga utbetalningar finns
- Gör förebyggande kontroller för att undvika utbetalningar till sökande organisationer som inte är seriösa
- Gör efterkontroller i form av granskningar och platsbesök hos stödmottagare för att upptäcka felaktiga utbetalningar som har skett
- Utveckla systemstöd som är anpassade till handläggningen
- Se till att ha tillgång till rätt kompetenser för handläggningen av stöd
- Organisera handläggningen så att det skapas förutsättningar för korrekta utbetalningar, exempelvis genom specialistfunktioner
- Arbeta aktivt med att driva igenom återkrav.

Utskottets ställningstagande

Utskottet välkomnar Riksrevisionens rapport och konstaterar likt Riksrevisionen och regeringen att en utökad kontroll är nödvändig för att den statliga bidragsgivningen till civilsamhället ska vara effektiv och korrekt, och att det är av stor vikt att statliga medel enbart ges till sådan verksamhet som har rätt att få stöd för att bibehålla förtroendet för både statsbidragssystemet och det civila samhället. Samtidigt måste det civila samhällets självständighet och oberoende värnas. Utskottet delar också Riksrevisionens och regeringens bedömning att det finns utvecklingsbehov i fråga om myndigheternas kontrollverksamhet. Med anledning av detta ser utskottet positivt på de initiativ som regeringen tagit, bl.a. uppdraget som lämnades till Statskontoret att kartlägga och analysera arbetet med att säkerställa korrekta utbetalningar av statliga stöd till företag och andra juridiska personer, som nyligen redovisats till regeringen samt uppdragen till Jämställdhetsmyndigheten att bl.a. utveckla och stärka kontrollen i myndighetens verksamhet som avser bidragsgivning. Utskottet utgår från att även andra bidragsgivande myndigheter vid behov får uppdrag i syfte att utveckla och stärka sin kontroll och att förbättra bidragsmottagarnas möjligheter att leva upp till bidragskraven. Utskottet noterar och ser positivt på att regeringen avser att återkomma i frågan om nya demokrativillkor i mars 2024.

Utskottet välkomnar vidare att regeringen gått vidare med förslagen att inrätta en nationell central stödfunktion vid Center mot våldsbejakande extremism (CVE) vid Brottsförebyggande rådet (Brå). Utskottet förutsätter att regeringen kommer att följa upp och utvärdera stödfunktionen för att tillse att den blir effektiv och ändamålsenlig.

Utskottet noterar också att Statskontoret föreslagit att ett företrädarregister för ideella föreningar som tar emot statliga stöd bör utredas. Utskottet anser inte att regeringens beredning av Statskontorets förslag bör föregripas.

När det gäller motionsyrkanden om åtgärder som ökar insynen i civilsamhällesorganisationer som mottar offentliga bidrag i förhållande till svenska myndigheter samt att se över behovet av en myndighet med ansvar för all utbetalning av stöd till civilsamhället och kontroll över dess användning, utgår utskottet från att dessa frågor kan komma att beröras vid regeringens fortsatta arbete och kommande beredning av bl.a. Statskontorets förslag. Detta arbete bör inte föregripas.

När det gäller Riksrevisionens förslag om att inrätta en central databas som omfattar alla tillgängliga statsbidrag till civilsamhället anser utskottet, likt regeringen, att ett utökat samarbete mellan myndigheter skulle vara gynnsamt för bidragsgivningens effektivitet, och att en central databas skulle kunna ge bidragsgivande myndigheter större möjlighet till samarbete. Utskottet delar dock regeringens bedömning att Riksrevisionens förslag innehåller flera frågor som behöver analyseras närmare, och välkomnar därför regeringens avsikt att låta lämplig myndighet utreda dessa frågor.

Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motionerna 2023/24:359 (SD) yrkandena 10 och 11, 2023/24:2413 (L) yrkandena 22 och 23, 2023/24:2759 (S) och 2023/24:2762 (SD) yrkandena 1–3 samt föreslår att riksdagen lägger regeringens skrivelse till handlingarna.

Reservationer

1. Central databas för bidrag, utvärdering av den nationella stödfunktionen och ökad insyn, punkt 1 (SD)

av Alexander Christiansson (SD), Jonas Andersson (SD), Runar Filper (SD) och Anna-Lena Hedberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2023/24:359 av Jonas Andersson m.fl. (SD) yrkande 11 och

2023/24:2762 av Jonas Andersson m.fl. (SD) yrkandena 1 och 3.

Ställningstagande

Vi anser att regeringen bör gå vidare med Riksrevisionens rekommendation om att inrätta en central databas som omfattar alla tillgängliga statsbidrag till civilsamhället och de organisationer som tar del av sådant stöd. En sådan databas är en förutsättning för att myndigheter tillsammans ska kunna samverka samt upptäcka fusk och felaktigheter i ett tidigt skede. Civilsamhällesorganisationer som exempelvis trossamfund verkar ofta inom en rad olika områden i det svenska samhället – således kan de även motta stöd från en mängd olika myndigheter. Samverkan i syfte att motverka fusk genom en central databas är därför en förutsättning för att myndigheter som hanterar statsbidragen till civilsamhället ska kunna upptäcka problem i ett tidigt skede. Vi anser vidare att en central databas som omfattar statsbidrag till civilsamhället bör vidareutvecklas till att även omfatta motsvarande bidrag på kommunal och regional nivå. Det är viktigt för att få en än mer heltäckande bild av vilka bidrag som berörda organisationer mottar i Sverige.

Sverigedemokraterna och regeringen föreslår i budgetpropositionen för år 2024 att det ska inrättas en liknande nationell stödfunktion som den som Riksrevisionen föreslår i sin granskning. Stödfunktionen kommer enligt förslaget i propositionen att etableras vid Center mot våldsbejakande extremism vid Brottsförebyggande rådet och ha som uppgift att se till att offentliga bidrag inte går till våldsbejakande extremism och andra antidemokratiska miljöer. Att denna stödfunktion blir effektiv är mycket viktigt för Sverigedemokraterna, inte minst då vi lever i en tid där islamister stärker sin ställning med det svenska civilsamhället som verktyg. Det finns vissa skillnader mellan den stödfunktion som vi föreslår ska inrättas och den som Riksrevisionen föreslår, men de båda har till synes snarlika mål. Det är

dock avgörande att den stödfunktion som föreslås inrättas fr.o.m. 2024 blir ändamålsenlig. Därför behöver den, liksom många andra statliga insatser, utvärderas. Frågan om att bekämpa extremism i det offentligfinansierade civilsamhället är akut, och för att följa upp att stödfunktionen fungerar enligt plan vill vi se en noggrann utvärdering av den efter inrättandet. Exempelvis skulle utvärderingen av stödfunktionen kunna ske årligen de närmaste åren efter inrättandet för att följa utvecklingen i anslutning till att den kommer på plats. Att se till att en noggrann utvärdering görs kan bidra till att säkerställa att den inrättade stödfunktionen fungerar, och det skulle även skapa ett underlag för att senare kunna genomföra justeringar i stödfunktionen.

Det behöver vidtas åtgärder som förbättrar insynen och transparensen i de aktuella organisationerna i förhållande till svenska myndigheter för att förhindra att kriminella och odemokratiska aktörer inom det svenska civilsamhället tillskansar sig skattebetalarnas pengar. Det skulle exempelvis kunna handla om att ge berörda myndigheter bättre insyn i organisationernas ekonomi, för att bättre kunna följa hur de offentliga bidragen faktiskt används. Vi menar därför att regeringen bör se över åtgärder som ökar insynen i civilsamhällesorganisationer som mottar offentliga bidrag, i förhållande till svenska myndigheter.

2. Nationellt företrädarregister, punkt 2 (SD)

av Alexander Christiansson (SD), Jonas Andersson (SD), Runar Filper (SD) och Anna-Lena Hedberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2023/24:359 av Jonas Andersson m.fl. (SD) yrkande 10 och

2023/24:2762 av Jonas Andersson m.fl. (SD) yrkande 2 och

bifaller delvis motion

2023/24:2413 av Mauricio Rojas m.fl. (L) yrkande 23.

Ställningstagande

Utöver en central databas för offentliga bidrag och organisationer anser vi att även ett nationellt företrädarregister bör tas fram. Personer med kopplingar till det islamistiska nätverket Muslimska brödraskapet är t.ex. sällan aktiva i enbart en organisation eller ett trossamfund, utan ofta har de samröre med och kopplingar till flera civilsamhällesaktörer. För att motverka islamism, andra former av extremism och att bidrag hamnar i fel händer är det viktigt att inrätta

ett nationellt företrädarregister. Företrädarregistret skulle kunna återfinnas hos exempelvis Skatteverket och innehålla uppgifter om styrelsemedlemmar samt vilka personer inom styrelserna som är firmatecknare. Det är givet att ett företrädarregister inkluderar uppgifter om den statliga nivån, men vi anser att även kommunal och regional nivå bör inkluderas för att ge en bättre helhetsöverblick. Vi anser att regeringen bör utreda möjligheten att införa ett nationellt företrädarregister.

3. Lag om demokrativillkor, punkt 3 (S)

av Lawen Redar (S), Azadeh Rojhan (S), Magnus Manhammar (S), Ewa Pihl Krabbe (S) och Louise Thunström (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2023/24:2759 av Lawen Redar m.fl. (S).

Ställningstagande

Vi anser att kontrollen över den statliga bidragsgivningen till civilsamhället måste stärkas och att regeringens åtgärder inte är tillräckliga. Vi delar regeringens analys att en utökad kontroll inte ska innebära en onödig administrativ börda för det civila samhället samt menar att det är angeläget att det civila samhällets säkerhet och oberoende säkerställs. En utökad kontroll får därför inte innebära hinder för det civila samhällets organisationer att verka självständigt.

I juli 2022 lade den tidigare socialdemokratiskt ledda regeringen fram en proposition om ett nytt demokrativillkor för statligt stöd till trossamfund och civilsamhället. Men i november 2022 återkallade den nuvarande regeringen, i samverkan med Sverigedemokraterna, propositionen. Under det senaste året har ett flertal avslöjanden visat på hur olika samfund som mottar statligt stöd gjort avsteg från grundläggande demokratiska principer och mänskliga rättigheter. Som exempel kan samfund som förvägrat kvinnor att ingå äktenskap utan manlig förmyndare eller att ta ut skilsmässa nämnas, samt frikyrkor som bedrivit omvändelseverksamhet. Lagstiftning om införandet av ett nytt demokrativillkor hade skapat förbättrade förutsättningar för, inte minst, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) och Myndigheten för stöd till trossamfund SST att enligt lag utkräva uppfyllda demokrativillkor vid stöd till civila samhället och trossamfunden. Myndigheterna hade även haft möjlighet att utkräva återbetalning av

verksamheter som inte uppfyller kraven. Tillbakadragandet av propositionen gör att trossamfund som inte lever upp till demokratiska principer och mänskliga rättigheter kan fortsätta få statsbidrag. Ännu är det oklart när en ny lagstiftning kommer på plats. Regeringens senfärdighet i denna fråga skadar förtroendet för trossamfunden och hämmar möjligheterna att vidta åtgärder mot radikaliserings, våldsbejakande extremism, inskränkningar av mänskliga rättigheter och en demokratisk utveckling. Vi menar därför att regeringens svar på Riksrevisionens skrivelse är otillräckliga och att den statliga bidragsgivningen ska kompletteras med en lag om demokrativillkor.

Särskilda yttranden

1. Särskilt yttrande (V)

Vasiliki Tsouplaki (V) anför:

Jag välkomnar att Riksrevisionen genomfört en granskning av bidragsgivningen till civilsamhället hos ett urval av statliga myndigheter. Det är viktigt att bidragen fördelas på ett effektivt sätt och att det finns en bra uppföljning av den verksamhet som bedrivs med hjälp av de statliga medlen. Det svenska föreningslivet är en angelägenhet för en majoritet av befolkningen, runt 6 miljoner är själva aktiva. Det finns ett starkt stöd för att skattemedel ska gå till att t.ex. stötta idrott, friluftsliv, organisationer som jobbar med sociala frågor, miljöföreningar och kulturaktiviteter. Det ska vara låga trösklar för den som vill vara ideellt engagerad och lätt att göra rätt när det gäller att söka och redovisa offentliga medel. Därför ställer jag mig bakom Riksrevisionens slutsats att det är hos myndigheterna det behövs ett större arbete för att bygga upp en effektiv bidragsgivning som minimerar risker för fusk och dubbel utbetalning för samma verksamhet hos två olika myndigheter. Det som sägs i rapporten om svårigheten för föreningar att ens få reda på vilka bidrag som finns att söka är en viktig poäng. Med en samlad databas och ett mer samlat regelverk blir det mer överskådligt och enklare att hitta det bidrag som passar just den egna verksamheten.

Jag noterar att regeringen är beredd att göra flera viktiga insatser för att säkra att bidragen till ideella organisationer inte utnyttjas till annat än det avsedda och önskar att det kan bli fallet med välfärdsföretagen framöver. Tyvärr gör regeringen skillnad på olika typer av bidrag beroende på vilken associationsform mottagaren har och tillåter aktiebolag att använda skattemedel avsedda för t.ex. vård eller skola till annat. För mig sticker det lika mycket i ögonen när pengar som ska gå till undervisning i grundskolan används till privat konsumtion hos ägarna som när medel för studieverksamhet hos en förening förskingras.

Från Vänsterpartiet har vi tidigare varit kritiska till delar av de demokrativillkor som presenterades av den förra regeringen och hoppas att vi framöver får regelverk som fortsatt kan bygga på hög grad av tillit, självständighet för civilsamhället och möjligheter för organisationer att få stöd att göra rätt i kombination med noggrann uppföljning från ansvariga myndigheter.

2. Särskilt yttrande (MP)

Amanda Lind (MP) anför:

Sveriges folkrörelser och civilsamhälle är en viktig del av vår demokrati och ett rikt samhälle i hela landet. De bidrar till folkhälsa, ett rikt kulturliv, levande

landsbygd, integration och meningsfull fritid för barn och unga – för att nämna några exempel. I föreningslivet och civilsamhället möts människor med vitt skilda bakgrunder och förutsättningar och får möjlighet att växa och förbättra sitt lokalsamhälle samtidigt som man övar på demokratiskt beslutsfattande. Miljöpartiet vill ge det demokratiska civilsamhällets organisationer bättre förutsättningar genom stärkta och långsiktiga stöd, tydliga och skärpta demokrativillkor, en effektiv och korrekt uppföljning samt minskat regelkrångel – allt för att frigöra den kraft som skapas när människor jobbar tillsammans, för det gemensamma. Varken otydliga regler, kortsiktig politik eller odemokratiska aktörer ska stå i vägen för ett starkt och rikt föreningsliv i hela landet.

I Riksrevisionens rapport Tillit och kontroll – statens statlig bidragsgivning till civilsamhället (RiR 2023:7) granskas effektiviteten i statens bidragsgivning till civilsamhället. I rapporten konstateras att fler åtgärder behöver vidtas, både för att tillförsäkra att medel inte betalas ut på felaktiga grunder, men också för att underlätta för civilsamhället så att en utökad kontroll inte innebär en onödig administrativ börda, men också genom att öka tillgängligheten till de bidrag som finns att söka. De rekommendationer som lämnas till regeringen är att inrätta en central databas för tillgängliga statsbidrag till civilsamhället, inrätta nationella stödfunktioner för bidragsgivningen när det gäller bl.a. våldsbejakande extremism, ge uppdrag till bidragsgivande myndigheter att utveckla och stärka sin kontroll samt att ge uppdrag till bidragsgivande myndigheter att förbättra civilsamhällets möjlighet att leva upp till bidragskraven.

De förslag som Riksrevisionen lämnar är relevanta och Miljöpartiet instämmer i att dessa bör hanteras vidare. I det fortsatta arbetet vill vi påtala vikten av att analysera konsekvenserna för civilsamhället i utformningen av förslagen. Det är bra att regeringen fastslår vikten av ett starkt och oberoende civilsamhälle och att en ändamålsenlig och effektiv kontroll inte ska innebära en utökad administrativ börda för civilsamhället. Civilsamhällets självständighet och fria roll gentemot det offentliga måste särskilt beaktas. Riksrevisionens förslag om en central databas har flera viktiga poänger, inte minst för att öka transparensen om vilka bidrag som kan sökas för civilsamhällets organisationer. Samtidigt är detta en fråga som behöver utredas närmare, särskilt med hänsyn till eventuella känsliga personuppgifter. Miljöpartiet förutsätter att regeringen skyndsamt tar frågan vidare. Miljöpartiet har redan förra året påtalat vikten av att inrätta en nationell stödfunktion, ett förslag som lades fram utifrån en utredning som tillsattes under vår tid i regering. Det är positivt att regeringen nu har tagit steg för att förverkliga detta. Riksrevisionen konstaterar att Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) är den myndighet av de fyra granskade som har den mest utvecklade kontrollverksamheten och konstaterar även att den tidigare regeringen gett förutsättningar för detta genom såväl uppdrag som utökad anslag. Miljöpartiet vill utifrån detta påtala vikten av långsiktiga och tillräckliga anslag till bidragsgivande myndigheter så att det finns en reell möjlighet att utveckla

erforderlig kontroll utan att myndigheternas resurser till själva stödgivningen blir lidande.

När det gäller arbetet med de nya demokrativillkoren är vi i Miljöpartiet bekymrade över att arbetet inom Regeringskansliet drar ut på tiden. Vi är angelägna att ny lagstiftning kommer på plats som uppfyller syftet att inga antidemokratiska verksamheter ska tilldelas offentliga stöd, samtidigt som lagstiftningen ska vara tillämpbar av det breda, demokratiska civilsamhället. När den förra regeringen lade fram en proposition om demokrativillkor lämnade Miljöpartiet ett par ändringsförslag som vi fortfarande förordar att regeringen beaktar, dels när det gäller tillämpbarheten för civilsamhällets organisationer, dels att skärpa skrivningarna mot s.k. omvändelseförsök. Vi förordar att regeringen intensifierar arbetet med färdigställandet av propositionen om nya demokrativillkor.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringens skrivelse 2023/24:22 Riksrevisionens rapport om statlig bidragsgivning till civilsamhället.

Följdmotionerna

2023/24:2759 av Lawen Redar m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kontrollen över den statliga bidragsgivningen till civilsamhället måste stärkas och att lag om demokrativillkor ska införas i detta syfte och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:2762 av Jonas Andersson m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta en central databas över statsbidrag till civilsamhället samt över motsvarande bidrag på kommunal och regional nivå och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta ett nationellt företrädarregister och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en noggrann utvärdering av den nationella stödfunktionen och tillkännager detta för regeringen.

Motioner från allmänna motionstiden 2023/24

2023/24:359 av Jonas Andersson m.fl. (SD):

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda ett nationellt företrädarregister och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda åtgärder som ökar insynen i civilsamhällesorganisationer i förhållande till svenska myndigheter och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:2413 av Mauricio Rojas m.fl. (L):

22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en myndighet med ansvar för all utbetalning av stöd till civilsamhället

och kontroll över dess användning och tillkännager detta för regeringen.

23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett register över alla bidrag som betalas ut och över ställföreträdarna för alla föreningar som uppbär samhällsstöd, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.